אימא לקטלא הוא דאתא א"כ ליכתוב וגם בעליו ולישתוק אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא בסקילה בסקילה ס"ד קטל איהו בסייף ממונו בסקילה ודילמא האי דכתב רחמנא יומת לאקולי עילויה לאפוקי מסייף לחנק [א]הניחא למאן דאמר חנק חמור אלא למאן דאמר חנק קיל מאי איכא למימר לא ס"ד דכתיב [1]אם כופר יושת עליו ואי ס"ד בר קטלא הוא והכתיב [2]לא תקחו כופר לנפש רוצח אדרבה משום היא גופה קטל איהו לא תיסגי ליה בממונא אלא בקטלא קטל שורו ליפרוק נפשיה בממונא אלא אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא [3]מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו איבעיא להו שור סיני בכמה [ב]מי גמר שעה מדורות או לא תא שמע דתני רמי בר יחזקאל [4]אם בהמה אם איש לא יחיה מה איש בכ"ג אף בהמה בכ"ג: הארי והזאב כו': אמר ר"ל [א]והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא אלמא קסבר [ב]יש להן תרבות ויש להן בעלים רבי יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו אלמא קסבר אין להם תרבות ואין להם בעלים תנן [ג]רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה בשלמא לר' יוחנן למאי זכה זכה לעורן אלא לר"ל למאי זכה כיון שהמיתו שוינהו רבנן כמאן דגמר דינייהו ואיסורי הנאה נינהו מאי זכה זכה לשמים תניא כוותיה דר"ל [ד]אחד שור שהמית ואחד בהמה וחיה שהמיתו בכ"ג ר' אליעזר אומר שור שהמית בעשרים ושלשה ושאר בהמה וחיה שהמיתו כל הקודם להורגן זכה בהן לשמים: ר"ע אומר כו': ר"ע היינו ת"ק איכא בינייהו נחש: אין דנין כו': האי שבט דחטא במאי אילימא שבט שחלל את השבת אימר דפליג רחמנא בין יחידים למרובין לענין עבודת כוכבים בשאר מצות מי פליג אלא [ה]בשבט שהודח למימרא דבדינא דרבים דיינינן ליה כמאן לא כרבי יאשיה ולא כרבי יונתן דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מי' ועד ק' דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר [ו]מק' ועד רובו של שבט ואפילו ר' יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא אמר רב מתנה הכא

בנשיא

אימא לקטלא. לחייב מיתה לבעליו ונימייביה מיתה והיכי מפקינן לה מפשטיה לגמרי: אי כתב הכי. קושיא היא. כלומר איצטריך יומת לדונו במיתה האמורה בתורה סתם דאינו אלא חנק דלא תימא גם בעליו יסקל: קטל איהו בסייף. דקי"ל לקמן (ד' נב:) רוצח בסייף: קטל שורו נימא בסקילה. דחמירה מכולן בתמיה: הניחא. הא דעקרת ליה לקרא מפשטיה ולא מוקמינן ליה למיתת חנק ממש: למ"ד חנק חמור. מסייף בפ' ד' מיתות (לקמן נ.) הלכך איכא למיפרך קטל איהו בסייף קטל שורו בחנק: אלא למ"ד חנק קל. אימא למיתת חנק אתא: משום היא גופה. משום הך קושיא גופא דלא תימא לא תקחו כופר כתב רחמנא וליקטול כתב רחמנא ונתן פדיון נפשו למימר דהיכא דקטל איהו לא תסגי ליה בממונא כו' אבל קטל שורו סגי ליה בממונא ואי לא יהיב כופר חייב חנק: שור סיני. בהמה שקרבה להר בעוד שהשכינה שם דכתיב אם בהמה אם איש לא יחיה: בכמה. דיינים נידון: מה איש בכ"ג. דאיש פשיטא לן דכבר הוקבעו לישראל סנהדראות מיתרו ואילך: ברדלס. חיה היא ובלע"ז קורין אות' פוטויו"ש: אמר ריש לקיש. הא דאמר ר' אליעזר כל הקודם להורגן זכה(ה) והוא שהמיתו נפש ואמילתא דת"ק דאיירי כשהמיתו קאי ר' אליעזר: יש להם תרבות. מותר לגדלן לפי שאדם יכול ללמדן שלא יזיקו הלכך שם בעלים נקרא עליהן ולא הוי כהפקר ואסור להורגן אם לא המיתו אבל אם המיתו סופן מוכיח על תחילתן שלא אלו בני תרבות ואין צריכין לדונן: ר' יוחנן אמר אע"ג שלא המיתו. א"ר אליעזר כל הקודם להרגן זכה וה"ק ליה לת"ק דקאמרת כשהמיתו צריכי כ"ג דיינין אני אומר אפילו לא המיתו מותר להורגן כל הקודם וכ"ש אם המיתו: ואין להם בעלים. כלומר אין שם הבעלים חל עליהם ולא הוו אלא כהפקר לפי שלא היה לו לגדלן: זכה. משמע נשתכר: זכה בעורן. העור שלו כיון דאין להם בעלים: כיון דהמיתו. ואמור רבנן דאין צריך לדונן בב"ד הוו להו כמאן דגמר דינייהו ואסירי בהנאה כדקי"ל שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור בפרק שור שנגח (ב"ק מא.): זכה לשמים. צדקה עשה: איכא בינייהו נחש. דת"ק חשיב ליה בהדי הנך ובעי כ"ג ור"ע נמי סבירא ליה כוותיה בר מנחש כדאמרינן בארבעה אבות נזיקין (שם דף טו:) נחש מועד לעולם דברי הכל: לענין ע"ז. חלק בין יחידים למרובים דעיר הנדחת בעי סנהדרי גדולה כדיליף לקמן (דף טז.) ויחיד נידון בכ"ג דכתיב (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך ב"ד שבשעריך: למימרא. דשבט שלם שהודח כדינא דרבים דיינינן ליה כדינא דעיר הנדחת דמיקרי מרובין דיינינן ליה בסייף ובסנהדרי גדולה: מעשרה ועד מאה. בציר מעשרה לא מקרי עיר וטפי ממאה נפקא מתורת עיר והוו להו ציבור ובציבור לא כתיב סייף הלכך כל א' נידון בפני עצמו ובסקילה:

בנשיא

אימא לקטלא הוא דאתא. תימה דמשמע דאי לקטלא אתא תו לא דרשינן מיניה כמיתת בעלים כך מיתת השור ותימה הא גבי רובע דדריש לעיל מדאיתקיש וכ"ת משום דחדא מיתה כתיב אתרווייהו דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה הא גבי שוכב דרשינן מדאיתקיש אע"ג דכתיב מיתה בכל חד באפי נפשיה ואיש כי יתן שכבתו בבהמה מות יומת וגו' וי"ל דהתם בבהמה כתיב בתריה לאקשויי בהמה לאיש אבל הכא כתיב שור ברישא והדר בעלים לאקשויי בעלים לשור ולא שור לבעלים אי לאו משום דמייתר דלא איצטריך לגופיה וא"ת והא אכתי אצטריך יומת למיתה בידי שמים כדדרשינן באלו נערות (כתובות לז: ושם) לפי שמצינו מומתין בידי שמים נותנין ממון ומתכפר להם שנאמר ואם כופר יושת עליו וי"ל דאי למיתה בידי שמים לאו אתא הל"ל ימות אבל יומת משמע בב"ד לכך מוקמי ליה למיתה ממש או לכמיתת בעלים כך מיתת השור ומ"מ כי מוקמינן ליה לכמיתת בעלים כו' דרשינן נמי מיתה בידי שמים דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דמשמע דבעלים חייבין מיתה ועי"ל דה"פ ואימא לקטלא נמי הוא דאתא ולא למעוטי דרשה דכמיתת בעלים כך מיתת השור קא אתי דקדרשינן ליה נמי מדאיתקש: שור סיני בבמה. איש סיני לא קמיבעיא ליה כדמוכח בסמוך דדריש אם בהמה אם איש מה איש בכ"ג משמע דאיש פשיטא ליה אע"ג דאכתי לא מכתב קרא דושפטו העדה והצילו העדה (במדבר לה) מ"מ כיון דתקון יתרו סנהדראות סתמא דמילתא סנהדרי קטנה נמי לדיני נפשות תקון וא"ת ומאי קמיבעיא ליה משור סיני דמ"מ מינה מאי דהוה הוה ו)וכן קשה בפ"ב דמסכת ע"ז (דף לד.) במה שימש משה כל ז' ימי המילואים ושמא מיבעי ליה למיסבר קראי כדאשכחן פ"ק דיומא (ד' ה. ושם) גבי כילד הלבישן: מי גמרי' שעה מדורות או לא. תימה הא אפילו דורות מדורות לא ילפינן לעיל דמיבעי לן קרא לרובע ונרבע ושור הנסקל וי"ל דהכא לית לן למילף טפי משום דכל דיני סקילה ילפינן לקמן מסיני בפרק נגמר הדין (דף מה.) מניין שבדחייה הוא ת"ל ירה מניין שבסקילה ת"ל סקול: והברדלס. פ"ה פוטויי"ש ולא משמע כן דאותו אינו עז כל כך וכאן משמע שהוא עז ביותר ודרכו להמית את האדם וכן בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כד.) אמרי' המציל מן הארי ומן הדוב כו' ובפ"ק דב"ק (טו: ושם) תנן הרי אלו מועדים ואפשר שהוא מין נחש דהא מפרש התם בגמ' (טז: ושם) דברדלס היינו אפא וצבוע זהו אפא וצבוע זהו אפעה שהרי גיא הצבועים מתרגמינן מישר אפעיא (שמואל א יג) וכתיב אפעה ושרף מעופף (ישעיה ל) ומיהו יש עדיין ברדלס אחר דהא בפ"ק דבכורות (דף ח.) חשיב אפעה לע' שנה ברדלס לג' שנים ואע"ג דחשיב לה התם בהדי זאב וארי ע"כ לאו היינו ההוא דהכא ודב"ק דהא מפרש התם דהיינו אפא דהוא אפעה ויתכן דההוא דבכורות הוא פוטויי"ש שפ"ה כאן וכן ההיא דפ"ק דפסחים (דף ט.) אם חולדה וברדלס מצויין שם משמע שהיא חיה קטנה כעין חולדה: ור' יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו. אדר"א דמתני' קאי דקסבר ז)(אית) להם תרבות ואין להם בעלים ותימה דבפ"ק דב"ק (דף טו:) תנן ר"א אומר בזמן שהם בני תרבות אינן מועדים ואומר ר"ת דהתם גרס ר' אלעזר שמזכירו אחר ר"מ התם בגמרא והכא ר' אליעזר שהוא קודם ר"ע ומיהו אכתי קשה דהתם תנן והנחש מועד לעולם אליבא דכ"ע והכא קאמר ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא דיש להם תרבות ויש להם בעלים אפי' נחש ושמא יש לחלק דלענין דאין להורגן כל הקודם קאמר הכא דיש להם תרבות אפי' נחש אבל לא לענין נזק שלם ועוד אר"ת תרבות דהתם הוא שגידלם בביתו ותרבות דהכא ח) היינו בקשורים בשלשלאות כגון ארי בגוהרקי שלו דאין להורגם אלא כשהמיתו אפי' נחש ט): מאי זכה זכה לעורן. במרובה (ב"ק דף פ: ושם) הא דלא חשיב הך בריש החולץ (יבמות דף לו. ושם) בהדי תלת דהלכה כר"ל משום דהכא אליבא דר"א פליגי: מעשרה עד ק'. הא דלמר חשיב עיר בק' ולמר בעשרה נראה דפליגי בקרא דעמוס ה' דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה והיוצאת מאה תשאיר עשרה:

מה

עין משפט נר מצוה

קכט א ב מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ב:
קל ג שם הלכה א [ופ"ד מהל' ע"ז הל' ב]:
קלא ד מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה ב סמג עשין טג:

◆

רבינו חננאל

א"ר זעירא לוד מיהודה היא ומפני מה אין מעברין בה. מפני שהן גסי הרוח ומיעוטי תורה. הפך אפוי וחמא ר' אחא בן פפי א"ל איסה עבדתוני מבזה רבנן: דיני נפשות בכ"ג. הרובע והנרבע בכ"ג. קא פסיק ותני רובע לא שנא רובע זכר ולא שנא רובע נקבה דמשמע כל רובע בין אשה שהביאה עליה בהמה בין איש שהביא עליו בהמה מיתתן בכ"ג. בשלמא אשה כתיב בה והרגת את האשה ואת הבהמה אלא איש מנא לן. ופשטוה מדכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת דלא הוה צריך דכתיב ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת. כל שוכב למה נאמר לא בא אלא לנשכב ומדאפקיה רחמנא בלשון שוכב ש"מ מה שוכב הוא ובהמתו בכ"ג אף משכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה. שור הנסקל בעשרים [ושלשה] שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת מה מיתת בעליו בכ"ג אף מיתת השור בכ"ג ואסיקנא אבל למקטליה על רציחת בהמתו ליכא למימר הכי דכתיב ביה בהורג עצמו קרא אחרינא מות יומת המכה רוצח הוא למה לי. אלא ללמוד כי על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו: הזאב והדוב והארי והנמר והברדלס והנחש מיתתן בכ"ג. ר' אלעזר אומר כל הקודם להורגן זכה. אמר ריש לקיש והן שהמיתו. אבל לא המיתו לא. אלמא קסבר יש להן תרבות ויש להן בעלים. ותניא כוותיה דריש לקיש והאי דקתני ר' אלעזר כל הקודם להורגו זכה. תנא בהדיא זכה לשמים. ובין תנא קמא ובין ר' עקיבא איכא בינייהו נחש. ר' עקיבא אומר נחש אינו בכ"ג. והא נמי דתנן בפרק ד' אבות נזיקין הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו מועדין כו' ר' אלעזר אומר בזמן שהן כו'. א) כריש לקיש דייקא: אין דנין את השבט אלא בב"ד של שבעים ואחד. אוקמא רבינא במסקנא בשבט שהודח ואע"ג דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מעשרה ועד מאה דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר ממאה ועד רובו של שבט. הני מילי לקטלא דלא קטלינן ליה אלא בסקילה כדין יחיד אבל בדינא דרבים בע"א דיינינן ליה.

א) עי' בתוס' כאן ד"ה ור"י דהכא לכו"ע ר' אליעזר כו"ל אבל לרבינו דגרס לעיל ר' אלעזר שפיר מצא דבריש לקיש דייקא תו"ק:

מסורת הש"ס

א) [לקמן נג: סד:], ב) [עי' תוס' מנחות יט: ד"ה ושמואל ועוד שם טו. ד"ה אלא שאם], ג) [לעיל ג.], ד) [תוספ' פ"ג], ה) [לעיל ג.], ו) [ועי' תוס' חגיגה ו: ד"ה מ"ו], ז) [נ"ל אין], ח) [ועי' תוס' ב"ק טו: ד"ה ר"ל],

◆

תורה אור השלם

1. אם כפר יושת עליו ונתן פדין נפשו ככל אשר יושת עליו: שמות כא ל
2. ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת: במדבר לה לא
3. או באיבה הכהו בידו וימת מות יומת המכה רצח הוא גאל הדם ימית את הרצח בפגעו בו: במדבר לה כא
4. לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר: שמות יט יג

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ור"י וכו' היינו בקשורים בשלשלאות. עי' ב"ק דף ט ע"ב תוס' ד"ה מותר:

◆

לעזי רש"י

פוטוריי"ש [פוטייר"ש]. חולדה.